

SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI KANUNU

KANUN NUMARASI

: 5510

KABUL TARİHİ

: 31/5/2006

YAYIMLANDIĞI RESMÎ GAZETE

: TARİH: 16/6/2006 SAYI: 26200

YAYIMLANDIĞI DÜSTUR

: TERTİP: 5 CİLT: 45

AKADEMİK

MADDE 51

DOÇ. DR. ŞÜKRIYE ESRA BASKAN

İSTEĞE BAĞLI SİGORTA BAŞLANGICI VE SONA ERMESİ¹

MADDE 51- (Değişik birinci fıkra: 17/4/2008-5754/31 md.) İsteğe bağlı sigortalılık, müracaatın Kurum kayıtlarına intikal ettiği tarihi takip eden günden itibaren başlar.

İsteğe bağlı sigortalı olarak prim ödenen tarihlerde, 4 üncü maddeye göre sigortalı olmayı gerektirecek çalışması bulunduğu tespit edilenlerin, zorunlu sigortalılıkla çakışan isteğe bağlı prim ödenen süreleri iptal edilerek, bu süreye ilişkin ödedikleri primler ilgililere iade edilir.

(Ek fıkra: 17/4/2008-5754/31 md.) Ay içerisinde 30 günden az çalışan veya 80 inci madde uyarınca prim ödeme gün sayısı, ay içindeki toplam çalışma saatinin 4857 sayılı Kanuna göre belirlenen günlük normal çalışma saatine bölünmesi suretiyle hesaplanan sigortalıların aynı ay içerisinde isteğe bağlı sigortaya prim ödemeleri halinde, primi ödenen süreler zorunlu sigortalılığa ilişkin prim ödeme gün sayısına otuz günü geçmemek üzere eklenir ve eklenen bu süreler, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalılık süresi olarak kabul edilir.

İsteğe bağlı sigortalılık;

¹ 13/2/2011 tarihli ve 6111 sayılı Kanununun 32 nci maddesiyle, bu maddenin üçüncü fıkrasında yer alan “(b) bendi” ibaresi “(a) bendi”, beşinci fıkrasında yer alan “bu süreler” ibaresi “söz konusu süreler, bu maddenin üçüncü fıkrası hükmü saklı olmak üzere” şeklinde değiştirilmiştir.

- a) **İsteğe bağlı sigortalılığını sona erdirme talebinde bulunanların, primi ödenmiş son günü takip eden günden,**
b) **Aylık talebinde bulunanların, aylığa hak kazanmış olmak şartıyla talep tarihinden,**
c) **Ölen sigortalının ölüm tarihinden,**
itibaren sona erer.

İsteğe bağlı sigorta primi ödenmiş süreler, malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası hükümlerinin uygulamasında dikkate alınır ve söz konusu süreler, bu maddenin üçüncü fıkrası hükmü saklı olmak üzere 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında sigortalılık süresi olarak kabul edilir.

İLGİLİ MEVZUAT: Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği², İsteğe Bağlı Sigorta İşlemleri Hakkında Tebliğ³, 2016/11 Sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Genelgesi

KAYNAKÇA

- Akın, L., (2006) “Tek Çatı Öncesi ve Sonrasında İsteğe Bağlı Sigortalılık”, *Mercek Dergisi*, S. Temmuz 2006, s. 165 vd., İstanbul.
- Aydın, U., (2017), “Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri”, *Yargıtay’ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2015*, s. 557-868, İstanbul.
- Balcı, M., (2009), “5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Döneminde İsteğe Bağlı Sigortalılık Uygulaması Hakkında İnceleme”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, S. Haziran 2009, s. 249 vd., İstanbul.
- Baskan, Ş. E., (2018), “İsteğe Bağlı Sigortalılık”, *Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, C. 15, S. 57, s. 127-154, İstanbul.
- Belverenli, D., (2016), *5510 sayılı Kanun Kapsamında İsteğe Bağlı Sigortalılık*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Bostancı, Y., (2004) *Sosyal Güvenlik Hukukunda İsteğe Bağlı Sigortalılık*, Kazancı Yayınevi, İstanbul.
- Caniklioğlu, N., (2014), “Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri Açısından Yargıtay’ın 2012 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi”, *İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Derneği (Türk Milli Komitesi) Yargıtay’ın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi*, s. 426 vd., İstanbul.

² RG 1.7.2010/27628.

³ RG 28.09.2008/27011.

- Centel, T., (1993), "Bağımlı Çalışanların İsteğe Bağlı Sigortaya Devam Etmeleri", *İş Hukuku Dergisi*, s. 32 vd., İstanbul.
- Ertürk, Ş., (2008), "5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda Değişiklik Öngören 5754 sayılı Kanundan Sonra Uzun Vadeli Sigorta Kollarına Genel Bir Bakış", *Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, Y. 2008, S. 19, s. 1045 vd., İstanbul.
- Okur, A. R.; Güzel, A.; Caniklioğlu, N.; (2021), *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Savaş Kutsal, B., (2016), *Türk Sosyal Sigortalar Hukukunun Temel İlkeleri*, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Sözer, A. N., (2023) *İşçi, Bağımsız Çalışan ve Kamu Görevlileri Bakımından Türk Sosyal Sigortalar Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Sözer, A. N., (2024) *Türk Genel Sağlık Sigortası*, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Sümer, H. H., (2023), *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Tuncay, C.; Ekmekçi, Ö.; Gülver, E., (2023), *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, Beta Yayınevi, İstanbul.

ANLATIM PLANI

I. Sigortalılığın Başlangıcı

II. Zorunlu Sigortalılıkla Çakısan Süreler

III. İsteğe Bağlı Sigortalılığın Hükümleri

A) Uzun Vadeli Sigorta Kolları Bakımından

1. Prim ödenen sürelerin 4/b kapsamında sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısı bakımından değerlendirmesi

2. 4/a kapsamında değerlendirilenler

3. Geçersiz sosyal sigorta ilişkisi kapsamında ödenen primlerin isteğe bağlı sigorta primi olarak değerlendirilmesi

B) Genel Sağlık Sigortası Bakımından

IV. İsteğe Bağlı Sigortalılığın Sona Ermesi

A) Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına Bağlı Olarak Çalışmaya Başlamak

B) İsteğe Bağlı Sigortalılığı Sona Erdirme Talebi

C) Sigorta Primlerinin Ödenmemesi

D) Tahsis Talebinde Bulunmak

E) Ölüm

F) Yurt Dışında İkamet Etmeye Başlamak

G) Sigortalının Yurt Dışındaki Çalışmasının Sona Ermesi

AÇIKLAMALAR

5510 sayılı Kanun'un 51. maddesinde isteğe bağlı sigortalılığın başlangıcı, zorunlu sigortalılıkla çakışan süreler ile isteğe bağlı sigortalılığın hükümleri ve sona ermesi düzenlenmiştir.

I. Sigortalılığın Başlangıcı

5510 sayılı Kanuna göre sigortalılığın başlangıcı başvurunun Kurum kayıtlarına intikal ettiği tarihi takip eden gündür (ayrıca SSİY, md. 93). Başvuru tarihi ise, adi posta veya kargo ile gönderilen veya Kuruma doğrudan verilen bildirgenin Kurum kayıtlarına intikal ettiği tarih, taahhütlü, iadeli taahhütlü veya acele posta servisi olarak gönderilenlerde ise postaya verildiği tarihtir (Tebliğ md. 6). Kurum 2013/11 sayılı Tebliğinde ise başvuru tarihi daha ayrıntılı olarak, "*Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin 124. maddesi gereğince adi posta veya Kuruma doğrudan yapılan başvuru ve bildirimlerde, başvuru veya bildirim Kurumun gelen evrak kayıtlarına intikal tarihi; taahhütlü, iadeli taahhütlü, acele posta servisi, PTT Alo Post veya PTT Kargo ile yapılan başvuru ve bildirimlerde ise başvuru veya bildirim postaya veya kargoya verildiği tarih; başvuru veya bildirim tarihi olarak kabul edilecektir*" şeklinde açıklanmıştır.

İsteğe bağlı sigortalılığın başlangıcı ile ilgili dikkate edilmesi gereken bir husus, başvuru tarihi itibarıyla zorunlu sigortalılığın bulunması ihtimalidir. Nitekim söz konusu tarihte zorunlu sigortalılığı bulunanların isteğe bağlı sigortalılığının başlangıç tarihi 5510 sayılı Kanuna tabi sigortalılıklarının sona erdiği tarihi takip eden gün olup, zorunlu sigortalılıkla çakışan sürede isteğe bağlı sigorta primi ödenmişse, bu süreye ilişkin ödedikleri isteğe bağlı sigorta primleri talepleri halinde ilgililere iade veya doğacak borçlarına mahsup edilir. Kanunun 5 inci maddesinin (a), (b) ve (e) bentlerine göre sigortalılık hâli isteğe bağlı sigortalılık için engel teşkil etmez. (SSİY, md. 93, Tebliğ md. 6)

Öte yandan kısmi süreli çalışanların sigortalılıklarının başlangıcı konusunda Kurumun 2013/11 sayılı Genelgesinde "*Ay içerisinde 30 günden az çalışan veya Kanunun 80 inci maddesi uyarınca prim ödeme gün sayısı, ay içindeki toplam çalışma saatinin 4857 sayılı Kanuna göre belirlenen günlük normal çalışma saatine bölünmesi suretiyle hesaplanan sigortalıların, aynı ay içerisinde isteğe bağlı sigortalı olmak için talepte bulunmaları halinde, zorunlu sigortalı çalışmalarına ait prim ödeme gün sayıları ayın başından başlanarak mal edilecek, isteğe bağlı sigortaya prim ödemediği süreler otuz günü geçmemek üzere ekleneceğinden bunların isteğe bağlı sigortalılığı zorunlu sigortalılıklarına ait son günü takip eden günden başlatılır*" hükmüne yer verilmiştir.

Belirtmek gerekir ki, isteğe bağlı sigortalılığın, başvuru tarihinden geçmiş etkili olarak kabulü söz konusu değildir. Bir diğer ifadeyle, isteğe bağlı si-

gorta primlerinin ödenmesi suretiyle geçmişe yönelik isteğe bağlı sigortalı olması mümkün olmamaktadır⁴.

II. Zorunlu Sigortalılıkla Çakışan Süreler

5510 sayılı Kanununun 50. maddesinde isteğe bağlı sigortalı olma koşullarından biri de zorunlu sigortalı olmamak olarak sayılmıştır. Buna rağmen isteğe bağlı sigortalı olunan dönemde kişinin aynı zamanda isteğe bağlı sigortalı olması durumu hizmet çakışması olarak değerlendirilir ve sosyal sigortalarda teklik ilkesi gereği⁵ kanun koyucu söz konusu sigortalılık statülerinden birine üstünlük tanımıştır⁶. Hatta bu kapsamda isteğe bağlı sigortalılık düzenlemelerinde sigortalının aynı tarihe rastlayan zorunlu sigortalılığı varsa, isteğe bağlı sigortalılığın başlangıcı olarak zorunlu sigortalılığın sona erdiği tarih olarak kabul edilmiştir (SSİY, md. 93, Tebliğ md. 6).

Buna karşılık 5510 sayılı Kanununun 51. maddesinde isteğe bağlı sigortalı olarak prim ödenen tarihlerde, 4. maddeye göre sigortalı olmayı gerektirecek çalışması bulunduğu tespit edilenlerin, zorunlu sigortalılıkla çakışan isteğe bağlı prim ödenen süreleri iptal edilerek, bu süreye ilişkin ödedikleri primler ilgililere iade edileceği düzenlenmiştir⁷. Yine 5510 sayılı Kanununun 53. maddesine göre, isteğe bağlı sigortalı olanların 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri kapsamına tabi olacak şekilde çalışmaya başlamaları halinde, bu Kanununun 51 inci maddesinin üçüncü fıkrası saklı kalmak kaydıyla isteğe bağlı sigortalılık hali sona erer. Zorunlu sigortalılıktan vazgeçmenin mümkün olmadığı kuralı (506 sK. md.6, 5510 sK. md.92) göz önüne alındığında söz konusu hükmün isabetli olduğu ifade edilmelidir.

Buna karşılık kısmi süreli çalışanlar için, 5510 sayılı Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrasının a, b, e ve g bentleri kapsamında olup, aynı zamanda isteğe bağlı sigortalı olanlar için aynı anda zorunlu ve isteğe bağlı sigortalı statüsünde bulunmanın çakışma olarak nitelendirilmemesi gerekir⁸. Ancak örneğin kıs-

⁴ Güzel ve diğ., 2021: 197. Tuncay ve diğ., 2023: 346. Bostancı, 2004: 76. Baskan, 2018:140. Y10HD 20.02.2015 E. 2014/25186, K. 2015/2777. Y21HD 14/11/2005, E. 7734 K. 11446. 21. HD., 23.1.2007, E. 4285, K. 453. 10. HD., 2.3.2010, E. 17483, K. 2893

⁵ Tuncay ve diğ., 2023: 331.

⁶ Bostancı, 2004:88. Tuncay ve diğ., 2023: 348. Ayrıntılı olarak bkz. Civan, 2022: 200 vd.

⁷ Aynı yönde hükme ilgili Tebliğ'in 6. maddesinde de yer verilmiştir. Buna göre, "İsteğe bağlı sigortalılığın başladığı tarihten itibaren, aynı zamanda 5510 sayılı Kanununun 4. maddesine göre sigortalı olmayı gerektirecek çalışması bulunduğu tespit edilenlerin isteğe bağlı sigortalılıkları, 5510 sayılı Kanuna tabi sigortalılıklarının sona erdiği tarihi takip eden günden başlatılır. Bunların zorunlu sigortalılıkla çakışan sürede isteğe bağlı sigorta primi ödenmişse, bu süreye ilişkin ödedikleri isteğe bağlı sigorta primleri talepleri halinde ilgililere iade veya doğacak borçlarına mahsup edilir."

⁸ (Ek fıkra: 17/4/2008-5754/33 md.) İsteğe bağlı sigortalı olanların 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri kapsamına tabi olacak şekilde çalışmaya başlamaları halinde, bu Kanununun 51 inci maddesinin üçüncü fıkrası saklı kalmak kaydıyla isteğe bağlı sigortalılık hali sona erer.

mi süreli iş sözleşmesiyle çalışan bir kişinin daha sonra şirket ortağı olarak 4 b kapsamında sigortalılık statüsü kazanması halinde isteğe bağlı sigortalılığı sona erecektir⁹.

III. İsteğe Bağlı Sigortalılığın Hükümleri

Kanunda belirlenen koşullara uygun olarak isteğe bağlı sigortalı olanlar için, sigortalı olmanın en önemli hukuki sonucu isteğe bağlı sigortalı olarak geçen sürelerin sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısı bakımından dikkate alınmasıdır. Dolayısıyla da isteğe bağlı sigortalılar genel sağlık sigortası ve uzun vadeli sigorta kolları için kanunda aranan koşulları isteğe bağlı sigortalı olarak gerçekleştirmekte ve anılan sigorta yardımlarına hak kazanabilmektedir. İsteğe bağlı sigortalılığın başlangıcı ile malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları bakımından sigortalılık ilişkisi kurulmuş olur ve birey bütün hak ve yükümlülükleri ile birlikte Kurumun üyesi olur¹⁰. Ayrıca isteğe bağlı sigortalılık ilişkisinin devamı süresince, sigortalı genel sağlık sigortasından da yararlanmaktadır.

Diğer taraftan belirtmek gerekir ki, isteğe bağlı sigortalılar kısa vadeli sigorta kollarından yararlanamazlar. Zira isteğe bağlı sigortalı olanların mevcut bir çalışmaları söz konusu olmadığından iş göremezlik halinde kısa vadeli sigorta kolları kapsamında sağlanan ödeneklere ihtiyaç duymazlar¹¹. Dolayısıyla isteğe bağlı sigortalılıktaki prime esas kazançlar ile prim ödeme gün sayıları kısa vadeli sigorta uygulamalarında dikkate alınmaz.(SSİY, md. 94, Tebliğ md. 9/2))

A) Uzun Vadeli Sigorta Kolları Bakımından

1. Prim Ödenen Sürelerin 4/b Kapsamında Sigortalılık Süresi ve Prim Ödeme Gün Sayısı Bakımından Değerlendirmesi

5510 sayılı Kanununun 51. maddesinin son fıkrasına göre, isteğe bağlı sigortalı olarak prim ödenmiş süreler malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortasında dikkate alınmaktadır. Bu süreler ayrıca 5510 sayılı Kanununun 4. maddesinin b bendi kapsamında sigortalılık süresinden sayılır¹² (ayrıca Tebliğ md. 9).

⁹ Civan, 2022: 201.

¹⁰ Bostancı, 2004:82. Centel, 1993: 44.

¹¹ Sözer, 2023:16. Başkan, 2018:143.

¹² "Dosya kapsamında davalı Kurum tarafından davacının 28.7.1994 tarihli tevkifatına istinaden 1.8.1994 tarihinden itibaren tescilinin yapılarak 1.8.1994-8.1.2010 arasında tarım bağkur sigortalılık süresi verildiği, verilen sürelerle ait primlerin ödendiği, davalı Kurumun tevkifat bulunmaması nedeniyle davacının tarım bağkur sigortalılık süresini 1.8.1994-31.12.1994 olarak güncellediği takip eden tevkifata göre 1.5.2006 tarihi itibarıyla yeniden tarım bağkur tescili yaptığı, davacının Dairemiz 26.5.2015 tarihli onama kararı ile kesinleşen davasında talebinin tarım bağkur sigortalılık süresini iptal eden Kurum işleminin iptali olduğu, eldeki davada ise talep edilen dönem belirtilmeden

Belirtmek gerekir ki, 5510 sayılı Kanundan önce 506 sayılı Kanuna göre isteğe bağlı sigortalı olup, bu bağlamda 4/a kapsamında sigortalı olanlar da, yine 4/b kapsamında sigortalı olarak kabul edilmektedirler. Zira 5510 sayılı Kanunda önceden isteğe bağlı sigortalı olanlar için herhangi bir geçiş hükmüne yer verilmemiştir. Ayrıca isteğe bağlı sigortaya ilişkin Tebliğin 506 sayılı Kanuna göre isteğe bağlı sigortalı olanların durumuna ilişkin 10. maddesinde yer alan düzenlemede, anılan Kanuna göre isteğe bağlı sigorta primi ödenmiş süreleri, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası hükümlerinin uygulamasında dikkate alınacağı ve bu sürelerin 5510 sayılı Kanunun 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında sigortalılık süresi olarak kabul edileceği, ancak, 5434 sayılı Kanuna göre isteğe bağlı sigortaya devam edenlerin bu sürelerinin 5510 sayılı Kanunun 4. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında değerlendirileceği hükmü yer almaktadır. Bu durum öğretide önceden 4/a kapsamında sigortalı olanlar bakımından aleyhte olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir¹³. Caniklioğlu'na göre¹⁴, isteğe bağlı sigortalıların önceden 506 sayılı Kanuna kapsamında emekliliğe hak kazanma koşulları, 4/b'lilerin tabi olduğu koşullara dönüşmüştür. Aslında burada bir kazanılmış hak bulunmamaktadır. Zira kazanılmış hak olabilmesi için, sigortalının tüm sonuçlarıyla hak alanına geçmiş, tüm sonuçlarıyla üzerinde tasarrufta bulunabileceği bir hakkın söz konusu olabilmesi gerekir. Burada ise aslında sigortalıların haklı bir beklentisi bulunmaktadır ve bunu korumak için 5510 sayılı Kanunda bir geçiş hükmüne yer verilmesi gerekirdi.

Ancak, Anayasa Mahkemesi 506 sayılı Kanuna göre isteğe bağlı sigortalı olanların 4/b kapsamında sigortalılığa geçirilmesine ilişkin hükmün iptali için açılan davayı reddetmiştir. Mahkeme gerekçesinde isteğe bağlı sigortalılık sürelerinin bu süreler 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında sigortalılık süresi olarak değerlendirilmesinin tek başına ilgiliye kendi iradesi dışında ve bir anda 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında sigortalı olarak yaşlılık aylığı bağlanması ve toptan ödeme yapılmasına hak kazanması anlamına gelmediğini, yasa önünde eşitlik ilkesinin, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı tutulacağı anlamına gelmediğini, durumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve uygulamaları gerektirebileceğini, Sosyal Güvenlik Kurumunun amacına uygun olarak hizmet verebilmesinin, sahip olduğu parasal kaynaklara bağlı olduğundan, temel gelir kaynağı prim olan bu Kurumda aktüeryal dengeler gözetilerek sigortalıların Kanun'da belirtilen süreler kadar prim ödemek suretiyle Kurum ile ilişkilerini devam ettirmeleri ve Kurumun

---

prim ödemeleri nedeniyle isteğe bağlı sigortalılık süresinin tespiti talep ettiği anlaşılmaktadır. Mahkemece eldeki davada davacının talep ettiği isteğe bağlı sigortalılık süresi açıklattırılarak buna göre bir kesin hüküm değerlendirmesi yapılması gerekirken yazılı şekilde hüküm tesisi usul ve yasaya aykırı olup bozma gerektirir". Y10HD 16.6.2022 E. 2022/4812 K. 2022/9347

¹³ Caniklioğlu, 2014: 426.

¹⁴ Caniklioğlu, 2014: 429.

sağlayacağı haklardan bu suretle yararlanmalarını öngören bir düzenleme getirilmesinin sistemin doğal bir sonucu olduğunu ve isteğe bağlı sigortalılığın ortak özelliği, prim sorumluluk ve yükümlülüğünün isteğe bağlı sigortalı olmak isteyen kişinin kendisinde olduğu ifade etmiştir¹⁵.

Konuyla ilgili olarak üzerinde durulması gereken bir diğer husus, isteğe bağlı sigortalılık sürelerinin sigortalının “kendi çalışması” olarak değerlendirilmesinin gerekip gerekmediğidir. Nitekim yüksek mahkemenin bir kararına konu olan olayda babasından yetim aylığı alan kız çocuğu, zorunlu sigortalılık ve isteğe bağlı sigortalılık sürelerinin toplanması sonucunda yaşlılık aylığa da hak kazanmış, yaşlılık aylığının bağlanmasıyla birlikte Kurum tarafından ölüm aylığı kesilmiştir. Yerel mahkeme kız çocuklarının ölüm aylığının kendi çalışması nedeniyle gelir ve aylık alması halinde kesileceği hükmüne (506 sayılı Kanun md. 68 ve Geçici md. 91) dayanarak, yetim aylığının kesilmesine karar vermiştir. Bir diğer ifadeyle mahkeme isteğe bağlı sigortalılığı sigortalının kendi çalışması olarak değerlendirmemiştir. Yargıtay ise, “isteğe bağlı sigortalılığın geçerliliği için malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeme zorunluluğu karşısında anılan primlerin ödendiği sürelerin, diğer bir ifade ile primi ödenmiş isteğe bağlı sigortalılık sürelerinin sosyal güvenlik hukuku anlamında “hizmet süresi” kavramı içinde yer aldığı, bunun sonucu olarak da 506 sayılı Kanunun 68 ve Geçici 91. maddelerinde yer alan “kendi çalışması” kavramı içinde dikkate alınması gerektiği açıktır” şeklinde isabetli şekilde karar vermiştir¹⁶.

2. 4/a Kapsamında Değerlendirilenler

İsteğe bağlı sigortalı olarak geçen sürelerin 4/b kapsamında değerlendirilmesi özellikle kısmi süreli çalışan ve bu çalışması nedeniyle 4/a kapsamında sigortalı olan isteğe bağlı sigortalıların iki ayrı rejime tabi tutulması gibi bir sonuç doğurmaya elverişlidir¹⁷. Zira tüm isteğe bağlı sigortalılık süreleri 4/b kapsamında kabul edildiğinde, kısmi süreli olarak çalışan kişiler zorunlu sigortalılık süreleri için bağımlı çalışanlara ilişkin hükümlere, isteğe bağlı sigortalılık süreleri için bağımsız çalışanlara ilişkin hükümlere tabi olmaktadır¹⁸. Söz konusu ihtimali ortadan kaldırmak amacıyla 5510 sayılı Kanunun 51. maddesinin 3. fıkrasında “Ay içerisinde 30 günden az çalışan veya 80 inci madde uyarınca prim ödeme gün sayısı, ay içindeki toplam çalışma saatinin 4857 sayılı Kanuna göre belirlenen günlük normal çalışma saatine bölünmesi suretiyle hesaplanan sigortalıların aynı ay içerisinde l00 isteğe bağlı sigortaya prim ödemeleri halinde, primi ödenen süreler zorunlu sigortalılığa ilişkin prim ödeme gün sayısına otuz gün geçmemek üzere eklenir ve eklenen bu süreler, 4 üncü madde-

¹⁵ AYM, 21.06.2012, 2011/10, 2012/98. RG 13/10/2012.

¹⁶ Y21HD 14.09.2015 E. 2014/21203, K. 2015/16526. Bu karar ve kararı isabetli bulan değerlendirme için bkz. Aydın, 2017: 862 vd.

¹⁷ Ertürk, 2008: 1062.

¹⁸ Akın, 2006:176.

nin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalılık süresi olarak kabul edilir.” hükmüne yer verilmiş ve anılan durumda olanların tüm sigortalılık ilişkileri 4/a kapsamında değerlendirilmiştir (ayrıca SSiY md. 94, Tebliğ md. 6).

Benzer şekilde Türkiye’de ikamet etmekte iken sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerdeki Türk vatandaşlarının isteğe bağlı sigorta primleri 4/a bendi kapsamında sigortalılık olarak değerlendirilmektedir (5510 sK, md. 5/g). Zira SGK 2013/11 sayılı Genelgeye göre, “1/10/2008 tarihinden itibaren yürürlükte bulunan Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (g) bendi gereğince ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçiler hakkında kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası hükümleri uygulanmakta olup, bu sigortalılar 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadırlar. Bunların uzun vadeli sigorta kollarına tabi olmak istemeleri halinde isteğe bağlı sigortalı olmalarına imkân sağlanmış, isteğe bağlı sigortalılık statüsü (b) bendi kapsamında sigortalılık olarak değerlendirilmiştir. Ancak, 6111 sayılı Kanunla Kanunun 5 inci maddenin birinci fıkrasının (g) bendi değiştirilerek isteğe bağlı sigortalılık statüsünün 1/10/2008 tarihinden itibaren 4’üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi olarak belirlenmesi sağlanmıştır. Söz konusu hüküm gereğince 1/10/2008-25/2/2011 tarihleri arasında isteğe bağlı sigorta statüleri Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında değerlendirilen hizmetler 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamına dönüştürülecek, sigortalıların bu sürelerle ilişkin bildirilen hizmetleri ile borçlanmalardaki sigortalılık statüleri de yeni durumlarına göre değerlendirilecektir”.

Yine 5510 sayılı Kanunun Ek 6. maddesine göre, ticari taksi, dolmuş ve benzeri nitelikteki şehir içi toplu taşıma aracı işyerleri ile 4 üncü maddenin ikinci fıkrasının (b) bendinde belirtilen ve Kültür ve Turizm Bakanlığınca belirlenecek alanlarda kısmi süreli iş sözleşmesiyle bir veya birden fazla kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içerisinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 günden az olan kişilerin isteğe bağlı sigortalı olması halinde, bu kapsamda ödemiş olduğu primler Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalılık olarak değerlendirilir.

3. Geçersiz sosyal sigorta ilişkisi kapsamında ödenen primlerin isteğe bağlı sigorta primi olarak değerlendirilmesi

İsteğe bağlı sigortalılık konusunda uygulamada ortaya çıkan önemli sorunlardan biri, bağımsız çalışan olarak zorunlu sigortalılık kapsamına dahil olup, prim ödeyen ancak daha sonra söz konusu sigortalılığı iptal edilen kişilerin ödemiş oldukları primlerin isteğe bağlı sigorta primi olarak kabul edilip edilmeyeceğidir. Yargıtay bu tür uyuşmazlıklarda genel olarak sonradan geçersiz sayılan sigortalılık ilişkisi kapsamında ödenmiş primlerin isteğe bağlı

sigortalılık kapsamında değerlendirilmesini kabul etmektedir. Nitekim bir kararında yüksek mahkeme Bağ-Kur sigortalılığının kabulü için gerekli koşulların oluşmadığı- vergi kaydı bulunmadığı- bir dönem için ödenen primlerin isteğe bağlı sigortalılık kapsamında değerlendirilmesi konusunda, anılan dönem için zorunlu sigortalılık olup olmadığının araştırılmasına, aksi halde davacının ödediği primlerin 5510 sayılı Kanununun 50. maddesi kapsamında ödeme tarihinden ileriye doğru olacak şekilde karşıladığı günlerin Kurumdan sorulmasına ve bu sürenin yazılı talep olmasa bile isteğe bağlı sigortalılık iradesi yerine geçtiğinin gözetilmesi gerektiğine karar vermiştir¹⁹. Bir diğer kararda ise yurt dışı çalışması bulunan ve bu nedenle aynı dönem için 1479 sayılı Kanun kapsamında zorunlu sigortalılığın iptali üzerine yersiz yapılan yersiz ödemelerin iadesi konusundaki uyumsuzlukta, yurt dışında çalışma olgusunun isteğe bağlı sigortalılığa engel olmayacağından bahisle ödenen primlerin isteğe bağlı sigorta kapsamında kabul edilebileceğine hükmetmiştir²⁰.

¹⁹ Y10HD 27.09.2006 E. 2006/9417 K. 2016/11732. Bu karar ve incelemesi için bkz. Ertürk, 2018: 1005 vd.

²⁰ Y10HD 20.06.2016 E. 2015/23296 K. 2016/10224. Bu karar ve incelemesi için bkz. Ertürk, 2018: 1007 vd. Aynı yönde “Hal böyle olunca, mahkemece, açıklanan talep doğrultusunda, öncelikle ihtilaf konusu dönemde, davacının kendi nam ve hesabına çalıştığına ilişkin iş yeri kayıtları araştırılarak, sosyal güvenliğin vazgeçilmez ve kaçınılmaz kamusal yapısı gereği yönteminde ve re’sen araştırma yapılarak, varılacak sonuç uyarınca, anılan dönemde, 1479 sayılı Yasa ve 5510 sayılı Yasanın 4 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının (b) bendi kapsamında sigortalı olarak kabul edilmesi gereken süre, kuşku ve duraksamaya neden olmayacak şekilde belirlenmelidir. Bu çerçevede, ihtilaf konusu dönemde zorunlu sigortalılık şartlarının bulunmaması halinde, davacının af kanunları kapsamında geçmişe yönelik prim ödemelerinin varlığı araştırılarak, Medeni Kanununun 2 nci maddesinde düzenlenen iyiniyet kuralları çerçevesinde, Kurumun geçmişe yönelik prim borçlarını tahsil edip uzun süre nemalandırmasından sonra, anılan döneme yönelik sigortalılığın iptalinin iyiniyetle bağdaşmayacağı gözetilerek, ihtilaf konusu döneme yönelik prim ödemelerinin kapsadığı sürenin isteğe bağlı sigortalılık süresi olarak kabulünün gerektiği gözden uzak tutulmamalı, 2008 ve sonrası yapılan ödemelerin ise, Kurumca kabul edilen zorunlu sigortalılık dönemine ait prim ödemeleri haricinde, ödenen primlerin, her bir primin ödeme tarihinden itibaren karşıladığı süre kadar 5510 sayılı Yasanın 51 inci maddesi çerçevesinde isteğe bağlı sigortalı olarak kabul edilmesi gerektiği nazara alınarak, varılacak sonuca göre karar verilmelidir”. Y10HD 30.09.2013 E. 2013/8001 K. 2013/17775. “Davacının, 1479 Sayılı Kanun kapsamında zorunlu sigortalılığının başlatıldığı tarihte yukarıda açıklanan 3165 Sayılı Kanun ile getirilmiş şekli yürürlükte olup, sigortalılık niteliğinin varlığı sorunu da, anılan düzenleme doğrultusunda çözümlenmelidir. Belirtmek gerekirse, anılan düzenlemenin açıkça değindiği üzere, sigortalılığın oluşumu yönünden “kendi adına ve hesabına bağımsız çalışma” olgusunun varlığı zorunlu ve asli unsur olup, vergi dairesine, meslek kuruluşuna ve Esnaf Sanatkar Sicil Memurluğuna kayıtlı olmak; anılan çalışmayı doğrulayan bir şekil şartından ibaret olduğu cihetle aksinin kanıtlanması olanaklıdır. Diğer bir anlatımla, bu gibilerin mesleki faaliyetlerine son verdiklerinin kanıtlanması halinde, artık somut bir çalışmaya dayanmayan, soyut ve sadece evrak üzerindeki oda/vergi/Esnaf Sicil Memurluğu kaydına itibar edilerek kişiyi sigortalı saymak. Kanunun amacına aykırı olacağı açıktır. Hal böyle olunca, mahkemece, davacının Kurum nezdindeki şahsi dosyası celp edilerek, davaya konu dönemde, davacının kendi nam ve hesabına çalıştığına dair iş yeri kayıtları

araştırılarak, iş yerinin vergi muafiyeti kapsamında kalıp kalmadığı tespit edilerek, kayıtlı olunan meslek kuruluşuna aidat ödenip ödenmediği de belirlenerek, 1479 Sayılı Kanunun 26. maddesinde düzenlenen, “sosyal güvenliğin vazgeçilmez ve kaçınılmaz” kamusal yapısı gereği yöntemince ve re’sen araştırma yapılarak, davacının vergi kaydı olmayıp ihtilaf konusu olan dönemlerde kendi nam ve hesabına çalışmasının varlığı araştırılmalı, varılacak sonuç uyarınca, açıklanan yasal düzenlemeler çerçevesinde değerlendirme yapıлып, davacının 1479 Sayılı Kanun kapsamında zorunlu sigortalı olarak kabul edilmesi gereken dönem, kuşku ve duraksamaya sebep olmayacak şekilde belirlenmelidir. İhtilaf konusu dönemin tümünde veya bir bölümünde zorunlu sigortalılık şartlarının bulunmadığı sonucuna varıldığı takdirde, 1992 ve 1993 yıllarındaki prim ödemelerinin, af kapsamında geçmiş döneme ait sigortalılık süresine yönelik prim borçları için yapıлып yapılmadığı belirlenerek, Medeni Kanunun 2. maddesinde düzenlenen iyiniyet kuralları çerçevesinde, Kurumun geçmişe yönelik prim borçlarını tahsil edip uzun süre nemalandırmasından sonra, anılan döneme yönelik sigortalılığın iptalinin iyiniyetle bağdaşmayacağı gerçeğinden hareketle, ihtilaf konusu dönem yönünden davacının isteğe bağlı sigortalı kabul edilmesi gerektiği gözetilmelidir”. Y10HD 9.5.2011 E. 2011/1855 K. 2011/6900. “Hal böyle olunca, davacının vergi dairesine verdiği dilekçeyle vergi kaydının dayanağı olan pastane işletmeciliğini sona erdirdiğini bildirmesi, yargılama aşamasında dinlenen tanık beyanları kapsamında da davacının ihtilaf konusu dönemde kendi nam ve hesabına çalışmasının bulunmadığını anlaşılması karşısında, 1.8.2010-31.5.2011 tarihleri arasındaki dönemde davacı yönünden anılan yasal düzenlemeler kapsamında zorunlu sigortalılık şartlarının varlığından bahsedilemez. Davacının ihtilaf konusu dönemde prim ödemesinin sadece 31.5.2011 tarihinde gerçekleştiği de gözetilerek, zorunlu sigortalılık sürelerine yönelik prim borcu haricinde ödenen primin, ödeme tarihini takip eden günden itibaren karşılacağı süre kadar 5510 Sayılı Kanunun 51. maddesi çerçevesinde isteğe bağlı sigortalı olarak kabul edilmesi gereken dönem Kurumdan belirlenerek, aylık aylığı tahsisi için 9000 gün prim ödeme şartına tabi olan davacı yönünden, anılan prim gün sayısının tamamlandığı tarihi takip eden ay başından itibaren aylık aylığı tahsisine hak kazanacağı göz önünde bulundurularak, varılacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken, eksik inceleme ve hatalı değerlendirme sonucu yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir”. Y10HD 8.12.2014 E. 2014/23528 K. 2014/25943. “Öte yandan, Dairemizin istikrar gösteren içtihatlarına göre davacının zorunlu sigortalılık koşullarını taşımadığı ve tescilinin bulunmadığı dönem için kendiliğinden geriye yönelik prim yatırması yararına kazanılmış hak oluşturmaz. Ancak, prim ödemeleri, ödeme tarihinden itibaren isteğe bağlı sigortalı olarak değerlendirilebilir. Y.H.G.K’nun 20.11.2002 gün ve 21/892-990 Sayılı kararları da bu yöndedir”. Y21HD 1.10.2019 E. 2018/6634 K. 2019/5661 “1998 tarihli giriş bildirgesiyle Anonim Şirket kurucu ortaklığına dayalı olarak 18.09.1990 tarihi itibarıyla 1479 Sayılı Kanun kapsamında sigortalılık tescili yapılan davacının, bilahare celbedilen ticaret sicil kayıtlarından, sigortaya esas ortaklık kaydının aynı ad-soyadlı bir başka gerçek kişiye ait olup, kurucu ortak veya yönetim kurulu üyeliğinin bulunmadığı, sadece sermaye ortağı olduğu anlaşılması üzerine sigortalılık kaydı tümüyle geçersiz sayılması üzerine eldeki davanın açıldığı anlaşılmaktadır. Öte yandan, ilk kez 29.05.1998 tarihinde prim ödemesi yapan davacı, anılan tarihten 30.06.2011 tarihine kadar kimi zaman düzenli kimi zaman toplu şekilde olmak üzere çok sayıda prim ödemesi yapmış olup; sigortalılığın geçersiz sayılması üzerine kurumca 26.211,98 TL fazla prim ödemesi çıkarılmıştır. Ticaret sicil kayıtlarına göre, davacının davaya konu dönemde anonim şirket kurucu ortağı veya yönetim kurulu üyesi ortağı olmadığı, bu hali ile davacı yönünden zorunlu Bağ-Kur sigortalılığı şartlarının bulunmadığı belirgindir. Hâl böyle olunca, 1479 Sayılı Kanun’un [79.](#), 5510 Sayılı

Bununla birlikte bir diğer kararında yüksek mahkeme “... isteğe bağlı ... sigortalı olmak için Kuruma yazılı başvurunun ya da isteğe bağlı sigortalı olma iradesini ortaya koyacak şekilde Kuruma prim ödemesinin varlığı koşullu olup... mahkemece yapılacak iş, davacının uyuşmazlık konusu dönemde yaptığı prim ödemelerini kurumdan geri alıp almadığını sormak, prim ödemelerini geri almadığı ya da aldıktan sonra dava tarihinden önce tekrar yatırdığının anlaşılması durumunda ödeme tarihinden itibaren ileriye yönelik olarak davacının isteğe bağlı sigortalılığının kabulüne karar vermek ve aylık aylığı koşullarını da buna göre belirlemekten ibarettir”²¹ şeklinde hüküm kurmuştur.

Konuyla ilgili bir diğer önemli karar ise “Davaya konu somut olayda davacının, 12.7.1991 tarihinden itibaren 1479 Sayılı Kanun kapsamında zorunlu Bağ-Kur sigortalı olarak tescili yapılmış olup, 20.7.1991-30.6.2007 tarihleri arasında vergi kaydı, 25.3.2003 tarihinden itibaren devam eden oda kaydına istinaden Kurumca; 12.7.1991-30.6.2007 tarihleri arasında zorunlu sigortalı, 1.7.2007-30.9.2008 tarihleri arasında isteğe bağlı sigortalı olarak kabul edildiği, 13.9.2011 ve 22.10.2011 tarihli dilekleriyle vergi kaydının sona erdiği 30.6.2007 tarihinden itibaren devam eden prim ödemelerinin isteğe bağlı sigortalılık süresi olarak değerlendirilmesini istediği, kurum tarafından 2009/5 Sayılı kurum genelgesinin ilgili bölümünde belirtilen. 1479 Sayılı Kanun kapsamında zorunlu sigortalılıkları sona erenlerin isteğe bağlı sigortalılık talebinde bulunmadan prim ödemeye devam etmeleri halinde karşıladığı süreyle sınırlı kalmak kaydıyla sigortalılık süresi olarak değerlendirme işlemlerinin 30.9.2008 tarihi itibarıyla sona erdirildiği, düzenlemesine istinaden 1.10.2008 tarihinden itibaren ödenen primlerin isteğe bağlı sigortalılık olarak değerlendirilemeyeceği, talep halinde iade edileceğinin bildirildiği anlaşılmaktadır... “Tüzük”, “Yönetmelik” ve “Diğer alt düzenleyici işlemler (Yönerge, Genelge vb.)” şeklinde sıralanmakta olup, alt kademe yer alan bir normun üst kademedeki norma aykırı olması ya da onun kapsamını aşan düzenlemeler içermesi mümkün bulunmamaktadır. Bu durum, “Genel kurallar, usulü

Kanun’un 50-52. ve Bağ-Kur İsteğe Bağlı Sigortalılık Yönetmeliğinin 5. maddelerine göre, isteğe bağlı Bağ-Kur sigortalı olmak için Kuruma yazılı başvuru ya da isteğe bağlı sigortalı olma iradesini ortaya koyacak şekilde Kuruma prim ödemesinin varlığı koşullu olup davacının, 1992 ve 1997 yıllarındaki af kapsamında yada icra tehdidi altında geçmişe yönelik prim ödemesinin olmadığı, icra yolu ile prim tahsilatının da bulunmadığı ve mevzuatımızda geçmişe yönelik prim ödemesi ile isteğe bağlı sigortalılığa imkanı veren düzenlemenin de bulunmadığı gözetilerek, 29.05.1998 tarihi ve sonrasında yapılan prim ödemelerinin, anılan tarih öncesi döneme dair davacıya isteğe bağlı sigortalılık hakkı vermeyeceği nazara alınarak; davacının, 29.05.1998 tarihi ve sonrasında ödediği primlerin, her bir primin ödendiği tarihten itibaren karşıladığı süre kadar isteğe bağlı sigortalı olarak kabul edilebileceği göz önünde bulundurularak, Kurumdan her bir primin karşıladığı süre sorularak, belirlenecek süre kadar (taleple bağlılık ilkesi de gözetilerek) davacının isteğe bağlı sigortalı olarak kabul edilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması, usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir.” Y10HD 19.12.2017 E. 2015/24908 K. 2017/9051.

²¹ Y21HD 06.12.2016 E. 2526 K. 14770. Bu karar ve incelemesi için bkz. Ertürk, 2018: 1002 vd.

dairesinde değiştirilinceye veya kaldırılıncaya kadar, düzenleyici işlem tesis etme yetkisi olan makam ve kurumları da bağlar” şeklinde ifade edilen “Tu patere legem quam facisti” prensibiyle izah olunmaktadır. Bu ilkenin doğal sonucu olarak, normlar hiyerarşisinde üst kademe de yer alan yasal kurallara aykırı düzenleyici tasarrufların idare tarafından yürürlüğe konulmasının hukuka aykırı olacağı şüphesizdir...Yukarıda yapılan açıklamalar ışığında. Mahkemece, davacının ödediği primlerin, isteğe bağlı sigortalılık iradesi yerine geçtiği değerlendirilerek, ihtilaf konusu dönemde isteğe bağlı sigortalı olarak kabul edilmesi gereği gözetilmeksizin, kanundan daha alt düzeyde olan ve kanunun çizdiği sınırları daraltamayacak nitelikte hükümlere sahip olması zorunlu olan 2009/5 Sayılı Genelgeye istinaden yazılı şekilde davanın reddine yönelik hüküm kurulması, usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir”²² şeklindedir.

B) Genel Sağlık Sigortası Bakımından

5510 sayılı Kanuna göre, isteğe bağlı sigortalı olan kişiler, bakmakla yükümlü olunan kişi olsa dahi zorunlu olarak genel sağlık sigortası kapsamına dahil olurlar ve bunun primini de ödemek zorundadırlar (ayrıca Tebliğ md.. 9). Ayrıca aynı Kanununun 60. maddesinde de açıkça isteğe bağlı sigortalı olan kişilerin genel sağlık sigortası kapsamında olduğu belirtilmiştir. Yine Kanununun 61. maddesine göre, isteğe bağlı olarak sigortalı olanlar sigortalılıklarının tescil edildiği tarihte itibaren genel sağlık sigortalısı sayılır ve ayrı bir bildiriye gerek olmaksızın tescil edilmiş kabul edilir (5510 sK. md. 61).

Buna karşılık 5510 sayılı Kanununun 52. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca yabancı ülke vatandaşlarından Türkiye’de yerleşik olma hali bir yılı doldurmadıkça genel sağlık sigortası primi alınmaz ve bu kişiler genel sağlık sigortalısı sayılmaz.

Genel sağlık sigortası tarafından sağlanan sağlık yardımlarından yararlanabilmek için ayrıca belli bir süre prim ödenmesi gerekir. Buna göre sigortalı sağlık hizmeti sunucusuna başvurduğu tarihten önceki son bir yıl içinde toplam otuz gün genel sağlık sigortası primi ödemiş olması zorunludur (5510 sK. md.67/a). Bu prim isteğe bağlı sigorta kapsamında ödenen prim olabileceği gibi, zorunlu sigortalı olunan dönemde ödenen prim de olabilir. Bu anlamda olmak üzere isteğe bağlı sigortalı son bir yıl içinde zorunlu sigortalı olarak 30 gün genel sağlık sigortası primi ödemiş ise, isteğe bağlı sigortalılığın başladığı tarihten itibaren sağlık yardımlarından yararlanabilir. Belirtmek gerekir ki, prim ödeme şartı tüm sağlık yardımları için şart değildir; 18 yaşını doldurmamış olan kişiler, tıbben başkasının bakımına muhtaç olan kişiler, trafik kazası halleri, acil haller, iş kazası ile meslek hastalığı halleri, bildiri zorunlu bulaşıcı hastalıklar, madde bağımlılığı tedavisine yönelik sağlık hizmetleri, 63. maddenin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentleri gereğince

²² Y10HD 17.9.2013 E. 2012/23860 K. 2013/16670.

sağlanan sağlık hizmetleri, 75. maddede sayılan afet ve savaş ile grev ve lo-kavt hali için prim ödeme koşulu aranmamaktadır (5510 sK. md.67).

IV. İsteğe Bağlı Sigortalılığın Sona Ermesi

İsteğe bağlı sigortalılığı sona erdiren sebepler, 5510 sayılı Kanunun 4. fıkrasında yer almaktadır. Buna göre isteğe bağlı sigortalılığı sona erdiren sebepler:

A) Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına Bağlı Olarak Çalışmaya Başlamak

İsteğe bağlı olarak sigortalı olanlar, çalışmaya başlamak suretiyle zorunlu sigorta kapsamına dahil olurlarsa, çalışmaya başladıkları tarihten itibaren sigortalılıkları sona erer. Her ne kadar bu durum 5510 sayılı Kanunda sona erme nedenleri arasında açıkça sayılmamış olsa da, zorunlu sigortalılıktan vazgeçmek mümkün olmaması sebebiyle zorunlu sigortalılığa öncelik tanıdığından, çalışmanın isteğe bağlı sigortalılığı sona erdireceğinin kabul edilmesi gerekir²³. Nitekim Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin 95. maddesinde de 5510 sayılı Kanunun 4. maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri kapsamında çalışmaya başlanılan tarihin bir gün öncesinden, itibaren sona erer hükmüne yer verilmiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, kısmi süreli çalışanların isteğe bağlı sigortalılığı tam süreli çalışmaya başlamasıyla sona erer²⁴. Yine ilgili Tebliğ'in 7. maddesine göre 5510 sayılı Kanunun 51 inci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları hükmü saklı kalmak kaydıyla Kanunun dördüncü maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentleri kapsamına tabi çalışmaya başladığı tarihten bir gün önce, (b) bendi kapsamına tabi çalışmaya başladığı tarihten itibaren sona erer. Ancak Kanunun 5/a, b ve e kapsamında belirli sigorta kollarına tabi olanların isteğe bağlı sigortalılıkları devam eder²⁵.

B) İsteğe Bağlı Sigortalılığı Sona Erdirme Talebi

İsteğe bağlı sigortalılığı sona erdiren bir diğer neden sona erdirme talebidir. İsteğe bağlı sigortalılık tamamen kişilerin özgür iradeleri ile kurulduğundan, sigortalının dilediği zaman vazgeçme hakkı bulunmaktadır²⁶. Nitekim 5510 sayılı Kanunda da sona erdirme talebinde bulunanların primi ödenmiş son günü takip eden günden itibaren sigortalılığı sona erer şeklinde bir düzenlemeye yer verilerek, bu esas açıkça ifade edilmiştir. (5510 sK. md.51/a).

Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 95. maddesine göre, isteğe bağlı sigortalılığını sona erdirme talebinde bulunanların dilekçelerinin Kurum kayıtlarına intikal ettiği aya ait prim borcu bulunmaması halinde talep ta-

²³ Başkan, 2018:149.

²⁴ Sümer, 2023:73.

²⁵ Tuncay ve diğ., 2023: 356.

²⁶ Belverenli, 2016: 158.

rihinden, talepte bulunulan aya ait prim borcu bulunması halinde ise talep tarihinden önceki primi ödenmiş ayın sonundan itibaren sona erer. İlgili Tebliğ'in 7. maddesinde ise isteğe bağlı sigortalılığını sona erdirmeye talebinde bulunanların, buna ait dilekçelerinin Kurum kayıtlarına geçtiği tarihten önceki primi ödenmiş son günü takip eden günden itibaren sona ereceği düzenlenmiştir (ayrıca 2013/11 sayılı Genelge). Ayrıca isteğe bağlı sigortalılığın başladığı tarihten itibaren prim ödemesi bulunmayanların yazılı olarak sigortalılıklarını sona erdirmeye talebinde bulunmaları halinde, isteğe bağlı sigortalılıkları başlangıç tarihi itibarıyla sona erdirilecektir. Sigortalılığın başlangıç tarihi itibarıyla sona erdirilmesinde (01) kodu kullanılacak ve isteğe bağlı sigortalılığı bu şekilde sona erenler yeniden isteğe bağlı sigortalı olmak istemeleri halinde talep dilekçesi ile müracaat edeceklerdir.

C) Sigorta Primlerinin Ödenmemesi

Sigorta primlerinin belirli bir süre içinde ödenmemesi isteğe bağlı sigortalılığı sona erdiren nedenlerden biridir. Belirtmek gerekir ki, 506 sayılı Kanunun önceki halinde böyle bir sınırlama bulunmamaktaydı. Ancak bu durum prim borçlarının uzun süreler birikmesine, kurumun faiz uygulamasına yol açmaktaydı²⁷. Bu nedenle 2003 yılında yapılan kanun değişikliği ile 506 sayılı Kanuna isteğe bağlı olarak sigortalı olanların, sigorta primlerini arda ardına üç ay ödememeleri durumunda sigortalılıkları prim ödenmiş son ayın bitiminden itibaren sona erer hükmü getirilmiştir (ayrıca SİY. md. 95, Tebliğ md. 7). Prim ödenmemesinin sigortalılığı sona erdirmesine ilişkin kural 5510 sayılı Kanunda da yer almaktadır. Buna göre, 12 ay boyunca içinde gecikme faizleri ile prim ödenmemesi durumunda bu süreler sigortalılık süresinden sayılmayacaktır. 12 aydan sonra ödenen primler ise iade edilecektir. Belli süre prim ödenmemesi halinde sigortalılığın sona erdirilmesi ile sağlıklı aktüeryal kararlar alınabilmesinin mümkün olabileceği ve gerçek aktif pasif oranlarına ulaşılabileceği bir zemin yaratılmaya çalışılmıştır²⁸.

D) Tahsis Talebinde Bulunmak

İsteğe bağlı sigortalılığı sona erdiren bir diğer neden, Kurumdan tahsis talebinde bulunmaktır. Gerçekten, Kurumdan aylık bağlanması talebinde bulunanların sigortalılığı, aylığa hak kazanmış olmak koşulu ile tahsis talep tarihinden itibaren sona erer (506 sK. md.85/D/d, 5510 sK. md. 51/b, Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği md. 95, Tebliğ md. 7). Aynı şekilde toptan ödeme koşullarının gerçekleşmesi durumunda toptan ödeme talebiyle de isteğe bağlı sigortalılık sona erer²⁹. Ancak koşullar oluşmadığından aylık talebi reddedilenlerin ayrıca talep koşuluna gerek olmaksızın isteğe bağlı sigorta-

²⁷ Akın, 2006:167.

²⁸ Akın, 2006:177. Baskan, 2018:150.

²⁹ Tuncay ve diğ., 2023: 356.

lılıkları devam eder³⁰. Diğer taraftan aylık tahsis talebinde bulunan kişinin henüz aylık kendisine ödenmeden önce bu talebinden vazgeçip isteğe bağlı sigortalılığa devam edebileceği ileri sürülmektedir³¹.

Ekleyelim ki, Kurumun 2013/11 sayılı Genelgesinde aylık talep tarihi itibariyle prim borcu olup olmadığı dikkate alınarak isteğe bağlı sigortalılığın sona erme tarihi ile ilgili ayrıntılı düzenlemelere yer verilmiştir. Buna göre prim borcu bulunmayan isteğe bağlı sigortalıların sigortalılıklarının, aylık talep tarihi itibariyle sona erdirilecektir. Yine aylık talep tarihi itibariyle isteğe bağlı sigortaya ilişkin prim borcu bulunan sigortalıların, primi ödenmiş süreler ile aylığa hak kazanmaları durumunda, aylık talep tarihinde isteğe bağlı sigortalılığı sona erdirilecektir. Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendine göre aylık bağlanacak sigortalıların aylık talep tarihi itibariyle prim ve prime ilişkin borcu bulunmaması gerekmekte olup, prim borcu olan sigortalıların aylık talep tarihinden sonra yazılı talepte bulunmaları halinde isteğe bağlı sigortalılıkları primi ödenmiş son gün itibariyle sonlandırılacak, yazılı talepte bulunmaması halinde ise prim borcunun ödeneceği tarihe kadar isteğe bağlı sigortalılıkları devam ettirilecektir. Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine göre aylık bağlanacak olan sigortalılar Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendine göre isteğe bağlı sigortalı olup, 2829 sayılı Kanunun mülga 8 inci maddesi gereğince Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında aylık bağlanacak isteğe bağlı sigortalıların aylık talep tarihinde Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında prim ve prime ilişkin borcunun bulunması halinde tahsis talebi, borçlarını ödediği tarih itibariyle geçerli sayılmaktadır. Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine göre isteğe bağlı sigortalı (5 inci maddenin (g) fıkrası, 51 inci maddenin üçüncü fıkrası) olup, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında aylık bağlanacak isteğe bağlı sigortalıların aylık talep tarihinde prim ve prime ilişkin borcu bulunanların aylık talep tarihinden sonra yazılı talepte bulunmaları halinde, isteğe bağlı sigortalılıkları primi ödenmiş son gün itibariyle sonlandırılacak, yazılı talepte bulunmaması halinde ise, prim borcunu ödediği tarihe kadar isteğe bağlı sigortalılıkları devam ettirilecektir. Aylık talebinde bulunan sigortalılardan prim ödemeyeceğini yazılı olarak beyan eden isteğe bağlı sigortalılardan yapılan hizmet tespiti sonucunda aylığa hak kazanamadığı belirlenenlerin, prim ödemeyeceğine ilişkin vermiş oldukları talepleri geçersiz sayılarak isteğe bağlı sigortalılıkları devam ettirilecektir. İsteğe bağlı sigortaya devam etmekte iken aylık talebinde bulunan ve talep tarihi itibariyle yaşlılık aylığı için belirlenen prim ödeme gün sayısı hariç yaş ve sigortalılık süresi şartlarından birini yerine getirememiş olan sigortalının aylık talep tarihinden itibaren bir ay içinde bu şartları yerine ge-

³⁰ Balcı, s. 253. Tuncay ve diğ., 2023: 356. Başkan, 2018:150.

³¹ Balcı, s. 253.

tirmesi halinde şartın yerine getirildiği tarihe kadar isteğe bağlı sigortalılık devam ettirilecektir.

E) Ölüm

İsteğe bağlı sigortalılığı sona erdiren sebeplerden biri de ölümdür. Sigortalının ölümü halinde ölüm tarihinden itibaren isteğe bağlı sigortalılık sona erer (506 sK. md. 85/D/e, 5510 sK. md. 51/c). Ölüm ve gaiplik karineleri de aynı hukuki sonucu doğurur³².

Sigortalının ölümü halinde sigortalılık ilişkisinin sona ereceği tarihe ilişkin ilgili Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 95. maddesi ve Tebliğ'in 7. maddesinde bir düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre, isteğe bağlı sigortalılığın ölüm ile sona ermesi halinde sigortalılık; prim borcu bulunmuyorsa ölüm tarihinden, prim borcu varsa borcun hak sahiplerince Kanununun 52 nci maddesi hükümleri saklı kalmak şartıyla 12 ay içinde ödenmesi halinde ölüm tarihinden, prim borcunun 12 ay içinde ödenmemesi veya hak sahiplerinin prim borcunu ödemediği aylık talebi halinde en son primi ödenmiş ayın sonundan itibaren sona erer.

F) Yurt Dışında İkamet Etmeye Başlamak

İsteğe bağlı sigortalılığı sona erdiren bir diğer neden, yurt dışında ikamet etmeye başlamaktır. Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin 95. maddesine göre, isteğe bağlı sigortalılık, uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçileri hariç, uluslararası sosyal güvenlik sözleşmelerinden doğan haklar saklı kalmak kaydıyla, ikametini yurt dışına aldığı tarihten itibaren sona erer. Ancak isteğe bağlı sigortalılık, Türkiye'de ikamet etmekte iken ikametini uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelere taşıyanların isteğe bağlı sigortalılıkları sigortalının aksine bir talebi olmadığı sürece devam ettirilecektir. Sigortalıların ikametlerinin yurt dışına taşıdıklarının tespiti, kimlik paylaşım sistemi üzerinden yapılır (2013/11 sayılı Genelge).

G) Sigortalının Yurt Dışındaki Çalışmasının Sona Ermesi

Sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelere çalıştırılmak üzere gönderilen Türk işçilerinin söz konusu çalışmalarının sona erdiği tarihte isteğe bağlı sigortalılıkları da sona erer³³.

İsteğe bağlı sigortalılık çalışmaya başlama, sigortalılığı sona erdirmeye talebi ve prim ödememe sebeplerinden biriyle sona ermesi halinde tekrar başlatılması mümkündür. İsteğe bağlı sigortalılığı kendi isteği ile sona erdirmiş olanların, yeniden isteğe bağlı sigortalı olabilmeleri için yeniden Kuruma yazılı baş-

³² Tuncay ve diğ., 2023: 356, 357. Baskan, 2018:151.

³³ Tuncay ve diğ., 2023: 357.

vuruda bulunmaları gerekir³⁴. Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 95. maddesine göre de ay içinde 30 günden az veya kısmi çalışanlar hariç olmak üzere tekrar isteğe bağlı sigortalılık talebinde bulunacakların talep dilekçesi ile Kuruma başvurmaları gerektiği hükme bağlanmıştır. Yine isteğe bağlı sigortalılığa ilişkin Tebliğ'in 5. maddesinde de tekrar isteğe bağlı sigortalılık talebinde bulunacak sigortalıların ise talep dilekçesi ile müracaatları yeterli olduğu belirtilmiştir.

ASGİ
AKADEMİK SOSYAL GÜVENLİK PLATFORMU

³⁴ Güzel ve diğ., 2021:197.